

Лекція 9. ЛАНДШАФТНИЙ ДИЗАЙН В ФОРМУВАННІ ПРИСАДИБНИХ ДІЛЯНОК.

План лекції:

1. Розташування котеджу на ділянці та функціональна організація її території.
2. Нормативи і визначення. Зонування території малого саду в об'єктах ландшафтного дизайну. Розташування основних зон на території малого саду в котеджній забудові, їх коротка характеристика.
3. Фактори, що визначають комфорт простору присадибної ділянки.
4. Ландшафтний дизайн в формуванні присадибних ділянок. Вибір асортименту рослин та малих архітектурних форм.

Любов людини до природи не слабшає, а навпаки, стає життєвою необхідністю, особливо в великих містах. Міста відривають, відводять людину від того природного середовища, до якого він був еволюційно пристосований протягом багатьох століть, надаючи йому натомість штучне середовище проживання з цілим комплексом негативного впливу.

Для сучасних міст України характерний так званий міський клімат, який має свої негативні параметри: забруднення повітряного басейну, шумове і термальне забруднення, електромагнітні поля, наявність екологічно кризових зон та ін. У людей, що проживають в таких умовах, збільшується нервово-психічне навантаження на організм і все гостріше проявляється потреба бути в природному оточенні.

Яскравим прикладом такого природного оточення є присадибна ділянка, яка розташована біля будинку, дачі або котеджу.

В даний час для людей, які здійснюють процеси життєдіяльності в містах, основними є три види житла: традиційна квартира, котедж, дача.

Котедж в Україні є відносно новою формою житла, найбільш комфортне повноцінне середовище проживання.

Формування нового середовища вимагає нетрадиційного підходу в зв'язку з тим, що присадибна ділянка, що прилягає до котеджу, має, як правило, великі розміри і дозволяє активно включати в свою планувальну структуру елементи природи.

За допомогою як природного, так і штучного рельєфу, води, рослинності, каміння та ін. можна створити комфортне гармонійне середовище проживання.

Вирішити це завдання не так вже й легко. Адже композиція так званого малого саду – це ціла область ландшафтної архітектури. Але пізнати її елементарні правила можна. Перш за все необхідно звернути увагу на взаємне розташування на ділянці як природних, так і штучних елементів.

Для того, щоб на ділянці створити гармонійне навколишнє середовище з природними елементами, необхідно продумати його композицію, визначити раціональну номенклатуру малих архітектурних форм, їх образне рішення, правильно розмістити всі функціональні зони на його території зі збереженням

природних елементів – рельєфу, водойм, рослинності.

Багато власників котеджів не можуть цього зробити в силу своєї некомпетентності в даній області і свої рішення приймають односторонньо, віддаючи перевагу тільки одній утилітарній функції житла. Як наслідок, їх життєве середовище виявляється неповноцінним, одноманітним, позбавленим краси і індивідуальності.

1. Розташування котеджу на ділянці та функціональна організація її території.

Котедж – це великий сучасний будинок для постійного або тривалого проживання, який розташований за містом і призначений для однієї сім'ї.

Для будівництва котеджів, як правило, відводять земельні ділянки у приміській зоні міста. Зв'язок з природою, гарні можливості для фізичної праці, психологічна розрядка від міської метушні роблять котедж найбільш комфортним і привабливим видом житла для сім'ї.

Котеджі будують фахівці з розробленими типовими або індивідуальними проектами. Бажано такий же проект мати і на роботи, які пов'язані з благоустроєм і ландшафтним оформленням присадибної ділянки.

Ділянка, на якій вирішили побудувати котедж, може виявитися пласкою з ухилом, з піщаним, супіщаним або глинистим ґрунтом, різним рівнем ґрунтових вод.

У кожному конкретному випадку необхідно розробити генплан ділянки в масштабі 1:500. Починати роботи слід з розташування котеджу на ділянці.

Якщо котедж розміщується на вершині пагорба, то обсяг будівлі повинен бути компактним з конфігурацією в плані, наближеною до квадрату, архітектура будівлі повинна бути динамічною.

Якщо ділянка має ухил, тоді в зв'язку з цим необхідне її вертикальне планування, тобто проектування укосів, підпірних стінок, сходів, пандусів, відмосток біля стін будівель, організація стоку води.

Вертикальне планування особливо потрібне при крутих схилах (більше 20°) і при північних схилах. На них під час дощу сильні потоки розмивають ґрунт, а на північних – рослинам не вистачає сонця. В такому випадку ділянку слід розбити на горизонтальні майданчики – тераси, які захищають ґрунт від розмивання і створюють кращі умови для росту рослин.

У разі розміщення котеджу біля основи пагорба його обсяг повинен органічно вписуватися в природне середовище, він повинен бути статичним, з більш різноманітним рішенням плану. При проектуванні такої ділянки більшу увагу слід звернути на відведення води, так як при такому розташуванні мікросередовище має підвищену вологість.

Розташування котеджу на пласкому рельєфі є більш традиційним. Плаский рельєф також слід змінити, щоб він не був одноманітним. Доцільно створення штучного рельєфу у вигляді невеликих пагорбів і кам'янистих гірок.

Ділянка під садибу не повинна затоплюватись талими водами, а рівень ґрунтових вод повинен бути не ближче 2,5 м від поверхні. Якщо на ділянці підвищена вологість ґрунту, потрібно прорити осушувальні канали з ухилом, що забезпечує скидання ґрунтових вод в вуличні кювети в спеціальну осушувальну мережу або в декоративну водойму.

Верхній шар ґрунту 200–300 мм, а в деяких випадках до 500 мм і більше, збагачений гумусом і органічними речовинами, тому при будівництві котеджу його необхідно зняти. Зрізаний пласт складають в кутку будівельного майданчика шаром не більше 1200 мм, оскільки через нестачу повітря гинуть бактерії, що забезпечують родючість ґрунту.

Після проведення заходів з інженерної підготовки території, слід приступати до розробки планувального рішення ділянки, яке може бути найрізноманітніше.

За кордоном присадибні ділянки проектують як маленькі парки з виділенням зон активного і тихого відпочинку.

В Україні переважає дещо інша тенденція проектування таких ділянок, що відображає більш складні функціональні процеси. Зазвичай, існують такі основні зони:

- для господарсько-побутових служб (в її межах зводять гозблок, додаткову вуличну вбиральню, майстерню і ін.);
- для відпочинку (наприклад, дитячий майданчик, альтанка, квіткові клумби, територія для барбекю);
- садово-городня.

Звичайно, суворе зонування в рамках невеликої ділянки практично неможливо, але рекомендовано прагнення до максимально компактного розміщення профільних будівель відносно одна одної. Причому влаштувати всі чотири зони не обов'язково, за бажанням власника можна обійтися без будь-якої з них.

Розміщення зон на ділянці повинно здійснюватися з урахуванням рельєфу, напрямку пануючих вітрів, орієнтації по сторонах світу і їх функціонального призначення.

Зони: плодкових дерев (сад), город і ягідник повинні займати найбільш сприятливу щодо освітленості і ґрунтових умов частина ділянки.

Зона відпочинку для всієї родини може займати найменш сприятливу щодо освітленості і ґрунтово–рослинних умов частину ділянки. Тут можуть бути запроектовані невеликі спортивні майданчики – для настільного тенісу, бадмінтону, а також майданчик з тренажерами під навісом або в невеликому павільйоні.

Господарська зона може мати найрізноманітніші розміри і склад приміщень. Її може і не бути на ділянці, якщо в будівлі котеджу передбачений господарський блок: гараж, льох, теплиця і ін. При відсутності гозблоку в котеджі він розміщується на ділянці.

2. Нормативи і визначення. Зонування території малого саду в об'єктах ландшафтного дизайну. Розташування основних зон на території малого саду в котеджній забудові, їх коротка характеристика.

Основний документ, що визначає права та обов'язки власників землі, – Земельний кодекс України (далі – Кодекс). Згідно ст. 79 Кодексу, земельною ділянкою називають частину земної поверхні, що володіє певним місцем розташування, кордонами і встановленими правами на неї. Власник може розпоряджатися володінням на свій розсуд (це передбачено Цивільним кодексом України), але зобов'язаний дотримуватися цільового призначення ділянки.

У нього є право зведення житлової будови і цілого ряду господарських споруд. У зв'язку з цим Цивільним кодексом передбачено поняття «садиба», яке включає в себе житлові і господарсько-побутові споруди, наземні і підземні комунікації і

мережі, а також багаторічні зелені насадження (дерева та чагарники).

Перш ніж починати проектування, слід провести передпроектний аналіз ділянки. Слід провести поділ території на функціональні зони, в межах яких будуть розміщені відповідні споруди.

1 вересня 2018 року офіційно вступили в дію нові державні будівельні норми ДБН Б.2.2–2:2018 «Планування і забудова територій», які регулюють питання розроблення всієї містобудівної та проектної документації в Україні.

Згідно ДБН Б.2.2-12:2018 Садибний будинок (індивідуальний будинок) це – житловий будинок з присадибною ділянкою та господарськими спорудами, призначеними для одного домогосподарства; Садибна забудова – забудова, що сформована індивідуальними чи зблокованими житловими будинками.

Зони садибної забудови можуть формуватися окремими чи зблокованими житловими будинками з присадибними ділянками, при цьому поверховість будинків у межах територій садибної забудови не може перевищувати трьох поверхів без урахування мансарди (п. 6.1.31). Граничний розмір площі земельних ділянок, які надаються громадянам для нового житлового будівництва має становити не менше п'яти соток – для індивідуальної житлової забудови, та не менше 1,5 с – для блокованої забудови. Для садибної та дачної забудови, у разі розміщення житлових будинків в північно-східній, північній та північно-західній частинах земельної ділянки, відстань від межі слід встановлювати не менше 3 м.

Житлові будинки на присадибних ділянках слід розміщувати з відступом від червоних ліній магістральних вулиць – 6 м, житлових – 3 м.

Частина присадибної ділянки між червоними лініями і лінією забудови одно-, двоквартирних і блокованих будинків входить до загальної площі ділянки. В умовах реконструкції допускається зменшувати відступи від червоних ліній до будинків споруд, з урахуванням забудови, що історично склалася.

Присадибні ділянки з боку вулиць та сусідніх ділянок допускається огорожувати. Висоту огорожі слід встановлювати згідно з вимогами ДБН Б.2.2-5:2011 «Планування та забудова міст, селищ і функціональних територій. Благоустрій територій» та правилами благоустрою населеного пункту. Встановлення огорожі не може погіршувати інсоляцію житлових будинків на суміжних територіях. Огорожа присадибних ділянок не може виступати за червону лінію та межі ділянки.

При розміщенні будинків в кварталах, забудова яких історично склалася, для догляду за будинками і здійснення поточного ремонту відстань до межі суміжної земельної ділянки від найбільш виступаючої конструкції стіни будинку слід приймати не менше ніж 1,0 м. При цьому, має бути забезпечене виконання необхідних інженерно-технічних заходів, що запобігатимуть попаданню атмосферних опадів з покрівель та карнизів будівель на територію суміжних ділянок, або взаємоузгоджене водовідведення згідно з вимогами ДБН В.1.1-25-2009 «Інженерний захист території та споруд від підтоплення та затоплення».

Допустимі відстані від житлових будинків до господарських будівель і споруд наведені в табл. 1.

Таблиця 1. – Допустимі відстані від житлових будинків до господарських будівель і споруд.

Будівлі та споруди	Господарські будівлі (сараї) для худоби, інших тварин та птахів площею до 50	Майданчики для компосту, дворові вбиральні, сміттєзбірник,	Фільтруючий колодязь (до 3 м ³)	Септик
--------------------	--	--	---	--------

	м ²	сховища для добрив та ядохімікатів	До 1	1-3	До 1	1-3
Житлові будинки та літня кухня	15	28	8	10	8	10
Арт свердловина водопостачання (питний колодязь)	20	20				

3. Фактори, що визначають комфорт простору присадибної ділянки.

Раціональне розміщення зон на ділянці буде сприяти досягненню функціонального комфорту. Функціональний комфорт визначає зручність експлуатації присадибної ділянки. Він забезпечує захист від оточення, безпеку і оптимальне здійснення всіх основних процесів життєдіяльності людини в даному середовищі.

Екологічний комфорт характеризується оптимальним для організму людини поєднанням температури, вологості, швидкості руху повітря і впливом променистого тепла. Він створюється на присадибній ділянці з використанням засобів озеленення (із застосуванням фітоактивних рослин), водних пристроїв, геопластики в поєднанні з продуманими за екологічними параметрами прийомами планування як ділянки в цілому, так і її окремих зон.

Естетичний комфорт присадибної ділянки характеризується естетико-психологічним впливом природних елементів на людину за допомогою краси їх форм і кольору.

Естетичний комфорт ділянки залежить в першу чергу від гармонійності і характеру природного оточення (наявності зелені, водойм, геопластики та ін.). Естетична організація присадибної ділянки включає безліч різноманітних завдань. Головні з них є загальна композиція простору, колірне вирішення та обробка поверхонь декоративного покриття і об'ємних елементів, які розташовані на ділянці, образне рішення окремих зон з включенням як штучних, так і природних елементів середовища.

Таким чином, простір присадибної ділянки має володіти екологічним, функціональним та естетичним комфортом, що досягається завдяки використанню засобів ландшафтного дизайну і відповідних прийомів планування.

4. Ландшафтний дизайн в формуванні присадибних ділянок.

Комфорт присадибної ділянки можна створити з використанням прийомів ландшафтного дизайну.

Ландшафтний дизайн – це створення гармонійного середовища засобами озеленення, обводнення, геопластики в поєднанні з малими архітектурними формами, скульптурою, освітленням, декоративним мощенням.

Одним з найактивніших засобів ландшафтного дизайну є рослинні угруповання. На присадибних ділянках вони поділяються на три види:

- плодово-ягідні рослини;
- декоративні рослини;

- овочеві культури.

Рослинні угруповання підбирають з урахуванням кількох факторів: утилітарних, біологічних, архітектурно-художніх. На сучасних присадибних ділянках плодово-ягідні рослини займають від 30 до 60% території. Декоративні рослинні групи, зазвичай, займають 15–20% території і розміщуються переважно в палісаднику. Овочеві культури займають від 20 до 40% території.

На першому етапі при підборі рослин враховують бажання членів сім'ї мати ті чи інші види рослин. Потім визначаються біологічні властивості рослин: кліматичний район, ґрунтові умови, ставлення до вологості повітря, інсоляція, швидкість росту. При підборі рослинних угруповань плодових і декоративних рослин враховуються їх архітектурно-художні властивості: висота, форма крони, характер листя.

Ландшафтні композиції формуються за принципом контрасту або нюансу.

При формуванні присадибної ділянки найчастіше застосовуються такі деревно-чагарникові угруповання: ландшафтні групи, солітери, алейні посадки, живоплоти, вертикальне озеленення, квіткові композиції.

Ландшафтна група – самостійна композиція з дерев і чагарників. Розрізняють групи деревні, чагарникові і змішані. До складу групи входять від 2–3 до 10–12 рослин. Група може бути контрастною або однорідною, щільною або ажурною. Ажурні групи найчастіше формуються з декоративних дерев (берези, горобини, клена та ін.). Щільні групи формуються з хвойних дерев і деяких плодових (вишні, сливи та ін.). Відстань між деревами в групі при дрібному матеріалі 1,5–2 м (з подальшим проріджуванням) і при великому віковому 3–4 і 5–10 м.

Оптимальне число дерев в групі – три. Кількість три встановлено за умов сприйняття даної групи зі всіх точок, в формі, дуже компактною і композиційно цілісною. Ці якості зберігаються для ландшафтних груп з непарним числом примірників – 3, 5, 7, 9. Причому група в дев'ять дерев теоретично визначається, як межа величини групи і розміщуватися може на великих за площею присадибних ділянках. Дуже ефектні букетні групи. Їх створюють посадкою на пеньок молодого дерева. Такі групи з декількох стовбурів (береза, карликова вишня та ін.) створюють красиву щільну крону великого діаметра і є природною парасолькою для захисту від сонця. Вони можуть розміщуватися в поєднанні з малими архітектурними формами.

Найчастіше на присадибних ділянках використовують солітери. Солітер в перекладі з французької – "відокремлений". Це одиночне дерево або чагарник, посаджений окремо від масиву або групи дерев. Солітери повинні представляти собою біологічно повноцінні і декоративно виразні дерева, максимально відображають особливості даного виду. Декоративні якості можуть проявлятися і в рясному цвітінні (яблуня Недведского), ажурності крони (береза бородавчаста), яскравих плодах (горобина звичайна), структурі гілок і кольорі кори (горіх волоський). Слід враховувати і аромат під час цвітіння.

При розміщенні солітера в безпосередній близькості до групи, дому, малій архітектурній формі, необхідно прагнути до того, щоб даний екземпляр становив з оточенням контрастне поєднання.

Прийоми розміщення солітерів можуть бути найрізноманітнішими. Поодинокі дерева може розміщуватися в центрі галявини в зоні відпочинку для всієї родини. Дерево з розлогою кроною може створювати тінь в дитячій зоні. Дерево може бути перешкодою для подальшого руху або ж підкреслити розвилку доріг.

Алейні посадки застосовуються на великих за площею присадибних ділянках в зоні основного пішохідного руху. Найчастіше, в зв'язку з затіненням ділянок і бажанням мати на ньому великий город застосовується рядова посадка фруктових дерев, що

розміщуються по периметру ділянки. Між рядами дерев рекомендується створювати відстань від 6 до 8 м. Для карликових дерев – 3–4 м. Живоплоти створюються з 2–3 і більше рядів чагарнику, а також часто посаджених дерев. Вони можуть бути низькими (0,5–1 м), середніми (1–2 м) і високими (понад 3 м), жива огорожа заввишки до 50 см називається бордюром. Живоплоти застосовуються для ізоляції від вуличного шуму і від сусідніх ділянок.

Для захисту ділянки і будинку від шуму, вітру і перегріву використовується вертикальне озеленення, яке зручне тим, що здатне в порівняно короткий термін створювати щільні мальовничі покриття вертикальних стінок альтанок, тіньових навісів та інших споруд. Для цього виду озеленення використовуються виткі багаторічні рослини з різноманітними формами квітів і плодів, фактури і забарвлення листя.

Для розміщення рослин вертикального озеленення потрібна встановити спеціальні опори. Для ліан – це всілякі решітки, каркаси, трельяжі, шнури, планки та ін. Необхідно пам'ятати, що застосовувати вертикальне озеленення доцільно для південних і західних фасадів, так як воно охоронить будинок від нагрівання і захистить від шуму.

Посадка витких рослин біля будинку здійснюється з використанням штирів, які розташовуються на відстані 20–25 см від стіни. Слід пам'ятати, що вертикальне озеленення є прекрасним фоном для квітів. На присадибних ділянках необхідно застосовувати найрізноманітніші види квіткового оформлення: рабатки, бордюри, міксбордери, розарії та арабески.

Розарій – найкрасивіша квіткова композиція. Кущі троянд садять групами, що утворюють розарій. Для створення розаріїв необхідний рівну ділянку з південної або південно-західною орієнтацією.

Особливе місце в ландшафтному оформленні ділянок повинні займати альпінарії і рокарії – композиції, що складаються з каменів, квітів і невеликих мальовничих водних пристроїв (потічків, декоративних басейнів). Квіткові кам'яні куточки найчастіше проектується на перепадах рельєфу, але обов'язково на відкритому сонячному місці, на східних і західних схилах. Для них доцільно використовувати камені однієї породи, по можливості з грубими обломами (вапняк, піщаник, порфір, граніт). Для альпінаріїв необхідно підбирати асортимент рослин, характерний для альпійської флори. Слід зазначити, що альпінарії створюється протягом 3–х років.

На присадибних ділянках використовують різноманітні квіткарки, або контейнери. Квітники виготовляють з різних матеріалів: бетону, дощок, прутів, каменю. З цієї метою використовують старі пеньки, зрізи старих бочок та ін. Особливо ефектно виглядають рослинні угруповання в поєднанні з геопластиком.

На присадибних ділянках в якості основних засобів формування геопластики рельєфу використовують підпірні стінки, пандуси, земляні насипи, вали, пагорби, сходи. У тих місцях, де є великі перепади рельєфу, для подолання яких потрібні сходи і пандуси, створюють горизонтальні тераси. Між терасами в цих випадках споруджують вертикальні підпірні стінки, зазвичай кам'яні, які стримують зрушення ґрунту. Включення підпірних стінок, сходів в поєднанні з квітами, валунами, рослинними угрупованнями в оформленні простору присадибної ділянки сприяє досягненню її краси і індивідуальності. Слід також більш широко використовувати штучний рельєф. Але всілякі його форми повинні органічно вписуватися в простір присадибної ділянки.

В оформленні присадибних ділянок велику увагу слід приділяти застосуванню різних типів покриттів. Це можуть бути покриття з сипучих матеріалів великих фракцій – гравійні і щебеневі, покриття з природного каменю, цегли, бетону,

покриття змішаного типу. У палісаднику і в зоні відпочинку всієї сім'ї доцільно застосовувати кілька видів покриття – плиткове, гравійне, монолітне бетонне та ін.

Плитки застосовують розміром 50 x 50 см, але менш монотонно виглядають плитки 20 x 40, 30 x 30, 40 x 40 см. Плитки укладають на шар піску товщиною 8 см. Плитки можна поєднувати з гравійним покриттям, монолітним бетонним. Асфальтове покриття слід застосовувати лише для під'їзду до гаражу. Величина, форма, колір, характер і малюнок розміщення елементів покриття (плит, каменів) у всіх випадках повинні підкорятися загальному творчому задуму.

Не слід, однак, всю територію перед будинком покривати плитами, бетоном або асфальтом, що роблять деякі господарі. Це ознака повної некомпетентності в питаннях ландшафтної архітектури і вираз поганого смаку. Чим більше покриттів навколо будинку, тим гірше мікроклімат в житлових кімнатах. Це слід розуміти. Для дитячого та спортивного зон можуть бути рекомендовані покриття з гравію, щебеню, шлаку.

Для зв'язку таких функціональних зон як город, сад, ягідник можуть бути рекомендовані ґрунтові покриття, що укріплюються утрамбуванням гравію і щебеню. Вони гарні своєю пружністю, яка створює умови для пішохідного руху. Основним же фоном покриття повинен бути газон. Газони засівають навесні або рано восени. Норма посіву трав 40-50 г на 1 м². Після посіву насіння загортають граблями на глибину 1,5 см і прокочують катком або злегка утрамбовують дошкою-трамбівкою. Якість газону багато в чому залежить від догляду (регулярного поливу, своєчасного скошування і підживлення).

Для присадибних ділянок, що включають в свою планувальну структуру город, основним фоном є овочеві культури. Ці рослини чудово сприймаються на далеких планах, що слід враховувати, розробляючи планувальне рішення ділянки.

Вода – невід'ємний елемент і основа життя будь-якої присадибної ділянки. Освіжаючий вплив води, барвисті відображення, танцюючі відблиски світла, які миттєво змінюють поверхню води, плескіт і дзюркотливі її струмені, все це має великий емоційно-психологічний вплив на людину.

Вода на присадибних ділянках може використовуватися в декількох формах: в спокійному стані (природні і штучні водойми, декоративні і плавальні басейни) і в русі (джерело, струмок, водоспад, каскад, фонтан.).

Особливу чарівність викликає у людини котедж або група котеджів, розташованих у водойми. Якщо на території, де розміщуються присадибні ділянки, є водойма, її необхідно упорядкувати і створити загальну для декількох котеджів зону відпочинку.

Ще більш привабливо і ефектно може сприйматися котедж біля водойми або декоративного басейну. Водний об'єкт може виконувати і утилітарну функцію – служити місцем збору зливових вод з поверхні ділянки. Така водойма повинна складати гармонійне ціле безпосередньо з архітектурою котеджу, а майданчик відпочинку для всієї родини може розташовуватися прямо над водною поверхнею. Вона може бути обладнана спеціальними сходами для спуску у воду і невеликою вишкою для стрибків.

Центральне місце в композиції присадибної ділянки повинен зайняти плавальний і декоративний басейни. Розташування плавальних басейнів повинно бути таким, щоб забезпечити до них вільний доступ. Плавальний басейн може мати найрізноманітнішу планувальну конфігурацію і повинен бути наповнений по самі вінця водою, щоб створювався відображаючий ефект.

Добре, коли довжина басейну приблизно в два рази більше його ширини. При цьому споруду слід розташовувати в напрямку із заходу на схід.

Як перевірено практикою, оптимальні розміри басейну біля будинку, де живе одна сім'я, такі: 6 х 3 м з глибиною 1,8 м. Для входу в воду встановлюється спеціальні сходи. Якщо в сім'ї є маленькі діти, над його поверхнею натягують спеціальну сітку.

Декоративні басейни доцільно розміщувати в зоні індивідуального відпочинку. Такий басейн може бути вирішений як маленький водяний сад з рибками, земноводними. Вони мають різні форми і розміри, але зазвичай їх площа коливається від 2 до 5 м². Він може бути об'єднаний з рокарієм, струмком або декоративною стінкою, водоспадом або каскадом.

Штучний струмок повинен імітувати форми природного струмка. Ширина русла повинна змінюватися на різних ухилах поверхні землі: чим менше ухил, тим струмок ширше і навпаки. Посеред струмка можуть створюватися поздовжньо витягнуті острівці. Дуже ефектні переходи каменів через струмок, які рекомендується влаштовувати на мілководді. Крім каменю, береги струмка викладаються дерном і декоруються відповідними чагарниками, травами, квітами.

Для посилення естетичного впливу в руслі струмка можна створити водоспад, він виникає при наявності крутого схилу, коли на шляху потоку води знаходяться уступи зі значною різницею рівнів. Ефект водоспаду полягає у високому, більш широкому і потужному спадаючому потоці. Таке враження створюється при висоті водоспаду не менше 1,5–2 м.

Каскад утворюється невеликими перепадами потоку води. По суті, це послідовне, поетапне розташування декількох водоспадів поспіль.

Каскад – пристрій, що володіє потужним емоційним впливом на людину. Вода переливається самопливом по уступах зверху вниз, при цьому сходинки можуть мати горизонтальну або похилу поверхню.

Таким же високим емоційним впливом володіють і різні фонтани. На присадибних ділянках доцільно проектування невеликих фонтанів, які відрізняються по малюнку, висоті і потужності струменів, архітектурному та скульптурному оформленню. Слід, однак, відзначити, що технічний пристрій фонтану являє собою складну інженерну споруду.

Фонтани мають не тільки декоративне значення, а й покращують мікроклімат ділянки.

Поряд з водними пристроями на присадибних ділянках треба розміщувати малі архітектурні форми.

Малі архітектурні форми – невеликі за масштабом споруди і пристрої сезонного і цілолітнього користування (стаціонарні або трансформовані), призначені для обслуговування людини і створення комфортних умов для відпочинку. Вони мають, як правило, утилітарне і художньо-декоративне призначення, а деякі – тільки художньо-декоративне. До числа споруд переважно утилітарного характеру, що розміщуються на присадибній ділянці, можна віднести: всілякі лави, урни, альтанки, затінюючі конструкції (трельяжі, перголи, навіси), сауни, дворові каміни, вольєри, годівниці для птахів і тварин.

У числі споруд архітектурно-художнього призначення слід назвати декоративну скульптуру, опори для витких рослин, квіткарки, софіти, декоративні стінки та ін.

Невід'ємним елементом будь-якого присадибної ділянки є лави. Вони повинні бути зручні для користування, прості за формою. Лави на присадибній ділянці можуть створюватися навколо дерев і квітників, біля цікавих ландшафтних композицій – рокаріїв, декоративних водойм. Вони можуть проектуватися в поєднанні з перголами.

Перголи являють собою декоративні споруди зі стійок з ажурним покриттям. Утворюють в поєднанні з виткими рослинами мальовничий тіньовий навіс, галерею. Перголи обов'язково озеленяються виткими рослинами: диким виноградом, хмелем, плющем, виткими трояндами. Додаткову мальовничість надають стовбури високих дерев, які ростуть в її межах або в однієї зі сторін. Перголи можуть поєднуватися з трельяжами.

Трельяж – легка ґратчаста вертикальна стінка з металевих стрижнів, бетонних елементів або дерев'яних рейок. Призначення трельяжу – служити для маскування господарського блоку та ізоляції майданчиків, бути опорою для витких рослин. Трельяж може бути чудовим фоном для скульптури або фонтану.

Альтанки та тіньові навіси є невеликими спорудами, призначеними для укриття від дощу і сонця, Прості і лаконічні рішення їх зовнішньої форми, матеріал виготовлення і світлове рішення повинні бути пов'язані з навколишнім середовищем – рельєфом, рослинністю, водою і ін. компонентами. Вони повинні мати оптимальні розміри, найчастіше 3,5х3,5м та 5х5м при висоті 2,5-5 м. По внутрішньому периметру альтанок влаштовують стаціонарні лави, в центрі – круглий стіл. Для виготовлення альтанок і тіньових навісів можуть застосовуватися найрізноманітніші матеріали – дерево, метал, камінь, пластмаси, скло, залізобетон та ін.

Неподалеку від будинку повинні розміщуватися зони: індивідуального або тихого відпочинку, дитяча та відпочинку всієї сім'ї. Вони разом з верандою або терасою утворюють так звану житлову територію присадибної ділянки.

Прийоми планувальної організації можуть бути найрізноманітнішими. Житлова територія повинна відрізнятися простором і глибиною. Створити таке середовище допомагають плодово-ягідні рослини і городні культури, які слугують фоном, кулісами для формування основних композицій.

Всі основні зони, що входять до складу житлової території, можуть бути відокремленими один від одного або органічно включеними в його загальну композицію.

Головне завдання житлової території – домогтися стильової єдності всіх елементів і комфортності середовища за всіма параметрами – екологічним, функціональним, естетичним.

З урахуванням екологічних вимог формування цієї зони необхідно використання прийомів фітодизайну, з цією метою доцільно застосування фітоактивних рослин, тобто рослин, які сприяють очищенню повітря від хвороботворних бактерій і виділяють леткі фітонциди (береза бородавчаста, черемха, ялівець козацький), а також іонізуючі повітря (дуб черешчатий, іщина та ін.). Тут доречні невисокі, швидкорослі дерева і чагарники у вигляді екзотичних солітерів, невеликих ландшафтних груп, а також живоплоти, вертикальне озеленення, різноманітні квіткові композиції.

Для зв'язку всіх основних зон житлової території слід продумати маршрути прогулянкових доріжок, які дозволяють милуватися створеними природними куточками в русі. Слід передбачити один-два маршрути, що зв'язують всі зони присадибної ділянки між собою. Не слід їх, проте, проектувати транзитними через територію тієї чи іншої зони. Доцільно передбачити тупиковий вхід в зону індивідуального відпочинку. Вона повинна бути організована так, щоб частина її території перебувала в тіні, а частина на сонці. Для створення відчуття відокремленості необхідне використання вертикального озеленення, живоплоту, декоративних стінок. Тут доречна посадка чубушника, аромат якого додасть цьому простору особливу чарівність.

Тут доцільно розмістити невелику декоративну водойму з водоспадом або каскадом, доречно пристрій декоративних спеціальних стінок з клітинами для птахів або шпаківнями, бажане влаштування тіньового навісу з гойдалками або кріслами-качалками, шезлонгами та ін.

Зона відпочинку всією сім'єю повинна займати територію, прилеглу до будинку. Планувальне рішення цієї зони може бути компактним або розосередженим. При компактному рішенні в її планувальну структуру може бути включена тераса і галявина з плавальним басейном. При розосередженому – тераса, альтанка в саду, майданчик з дворовим каміном. Організувати її треба так, щоб відпочинок був повноцінним при будь-якій погоді. У прохолодні дні частина зони повинна розташовуватися на сонячній стороні, а в спеку необхідна територія, що знаходиться у тіні. Під час дощу відпочинок може здійснюватися на критій терасі. Терасу краще підняти і зробити на рівні підлоги будинку, вона може мати навіс, що переходить в перголу. Поруч з терасою можна створити невеликий простір, красою якого можна милуватися, відпочиваючи на терасі. Бажана на терасі установка джерел тепла, що дозволяє зробити відпочинок сприятливим і в холодні весняні та осінні дні. Таким джерелом може бути дворовий камін. Він може розміщуватися на спеціально для нього створеній площадці. Вечорами, в прохолодну погоду, розведений в каміні вогонь зігріває навколишній простір і сидіти біля нього приємно. Відкрите полум'я багаття створює особливу атмосферу затишку, народжує відчуття тепла і спокою, нагадує про далеке минуле, коли вогнище під відкритим небом зігрівало і об'єднувало наших предків. Майданчик з каміном повинний знаходитися неподалік від будинку. Місце вибирається з урахуванням напрямку пануючих вітрів.

Зона відпочинку для всієї родини може бути вирішена в одному стилі з зоною індивідуального відпочинку або дитячої зони. Розміри дитячої залежать від кількості дітей в сім'ї. Вона створюється зазвичай для дітей від одного року до дванадцяти років і може бути вирішена як невеличкий дитячий майданчик з певною тематичною символікою. Це може бути космічний морський, пригодницький, або своєрідний простір, сформований на сюжети дитячих казок. Її планувальними елементами можуть бути плавальний басейн, пісочниця, місток, різне ігрове обладнання. Дитячий басейн може мати найрізноманітніші обриси. Його глибина повинна становити 20–30 см, а площа 2–3 м кв. Він може бути як стаціонарним, так і збірно-розбірним. Недалеко від басейну бажано помістити пісочницю, краще на сонячному місці з підвітряного боку. Оптимальні розміри пісочниці 2 x 1,5 м. Основним покриттям дитячої зони повинен бути газон і лише частина його території може мати плиткове покриття.

Спортивна зона може бути створена на ділянці з плоским рельєфом безпосередньо в саду або біля господарської зони. Вона може складатися з одного-двох спортивних майданчиків, призначених для однієї сім'ї. Це можуть бути майданчики для бадмінтону, настільного тенісу, кеглів та ін.

Зелені насадження і рельєф необхідно використовувати для захисту спортивних майданчиків від сліпучого дії сонячних променів, зайвої інсоляції і пануючого вітру. Для ізоляції спортивної зони належить застосовувати живопліт з чагарнику. Вона може відокремлювати спортивну зону від господарської.

Найбільш доцільним прийомом рішення господарської зони є блокування господарських будівель в різних варіантах, в залежності від характеру і обсягу ведення особистого підсобного господарства. Слід виділити три типи господарських блоків:

- для ведення розвиненого підсобного господарства (гараж, приміщення для приготування кормів, відсік для свиней, відсік для корів, відсік для теляти, пташник та ін.);

- для ведення обмеженого підсобного господарства (гараж, відсік для свиней, пташник, льох і ін.);
- для ведення мінімального підсобного господарства (теплиця-оранжерея, баня-сауна, літня кухня).

Для зведення господарських будівель використовують найпоширеніші місцеві будівельні матеріали. Стіни виконують з цегли, саману, природного каменю, дерева; перекриття та покрівлю – з дерева. З покриттям хвилястими азбестоцементними листами.

Розміщувати господарський блок доцільно так, щоб він був максимально ізольований від прилеглого простору, використовуючи засоби озеленення, малі архітектурні форми та ін.

Необхідно за допомогою озеленення зробити так, щоб господарський блок був практично непомітним на ділянці, але зручним в процесі експлуатації.

На присадибній ділянці доцільно передбачити вечірнє спеціальне освітлення.

Перш за все, слід продумати освітлення з урахуванням функціональних, утилітарних завдань і, якщо є можливість, передбачити декоративне освітлення найбільш цікавих ландшафтних композицій, вирішити підсвічування фонтанів, декоративних басейнів. Підсвічування повинно підкреслювати найбільш цікаві та оригінальні планувальні елементи ділянки,

На закінчення слід зазначити, що будь-яка територія, яка розташована біля будинку, котеджу, дачі, може бути перетворена в прекрасний оазис.

Запитання для самоперевірки:

1. Які основні вимоги до розміщення котеджу та функціональної організації його території?
2. Яка нормативно-правова база, що регламентує права та обов'язки власників земельних ділянок?
3. Назвіть фактори, що визначають комфорт простору присадибної ділянки.
4. Яку роль в створенні гармонійного середовища присадибної ділянки грає ландшафтний дизайн?